

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОГО ВКЛАДУ В
ЛІТЕРАТУРУ УКРАЇНИ ХХ СТ. Ю. СТЕФАНИКА
ЗА ЗБІРНИКОМ НАРИСІВ ТА ЕСЕ “МОЇМ СИНАМ,
МОЇМ ПРИЯТЕЛЯМ” (“ГЕРОЇ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА В ДІЙНОСТІ”)****Тетяна НИКИФОРУК, Валерія АНДРИЄЦЬ,**
Вищий державний навчальний заклад України
“Буковинський державний медичний університет”,
Чернівці (Україна); kuryluk235@ukr.net**RESEARCH OF Y. STEFANYK SCIENTIFIC CONTRIBUTION
INTO THE LITERATURE OF UKRAINE OF TWENTIETH
CENTURY IN THE COLLECTION OF ARTICLES AND
ESSAYS “TO MY SONS AND TO MY FRIENDS”
(VASILY STEFANYK'S CHARACTERS ARE IN REALITY).****Tetyana NYKYFORUK, Valeriya ANDRIYETS**
Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine),
RESEARCHER ID: S – 7000-2016; ORCID ID:0000-0001-5365-5578

Никифорок Тетяна, Андриец Валерія. Исследование научного вклада в литературу Украины ХХ в. Ю. Стефаника по материалам сборника очерков и эссе “Моим сыновьям, моим приятелям” (“Герои Василия Стефаника в действительности”). Цель. Определить место научного наследия Ю. Стефаника в украинском литературоведении и выяснить значение его вклада в осмыслении литературного процесса в Украине в ХХ веке, исследовании героїв В. Стефаника. **Методи дослідження:** сравнительно-исторический, биографический, описательный, эстетико-функциональный, сравнительно-типологический метод, анализа и синтеза, индукции и дедукции, метод сбора, отбора и обобщения информационных данных. **Научная новизна** исследования заключается в демонстрации нового, независимого взгляда на творчество В. Стефаника. Представление, анализ и изучение творчества В. Стефаника сквозь призму литературоведческого исследования Юрия Стефаника. **Выводы.** Героями произведений В. Стефаника становились вполне сформированы люди. Часто героями произведений В. Стефаника были жители села Русова, односельчане, знакомые писателя, родные и друзья

Первая часть представляет реальных героев творчества В. Стефаника довоенного периода. Во второй части Ю. Стефаник характеризует героев произведений, написанных во время войны и послевоенного периода. Третья часть описывает героев “Каменного креста”. В четвертой части изображено героев рассказа “Басарабы”. Работа Ю. Стефаника о героях В. Стефаника позволяет выяснить предысторию написания многих новелл, установить связь с реальностью.

Ключевые слова: критик, мемуарист, Ю. Стефаник, В. Стефаник, новелла, герои, прототипы героев.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Під час прочитання того чи іншого літературного твору реципієнт ставить питання наскільки правдивий цей твір? Який відсоток у творі становить авторський домисел чи вимисел? Читаючи твори В. Стефаника ловиш себе на думці, що історії героїв описані наскільки правдиво, що автор переживає особисто разом з героями над зображеними подіями. Відвідавши музей В. Стефаника у с. Русові (Снятинський район, Івано-Франківська область), вкотре пересвідчуєшся у правдивості долі героїв і їх істинному існуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких

започатковано розв'язання проблеми. Більш детально про прототипи героїв можна дізнатися зі статті Ю. Стефаника – молодшого сина В. Стефаника, “Герої Василя Стефаника у дійсності”. Раніше ми вивчали постать Ю. Стефаника у статті “Юрій Стефаник – дослідник української літератури”¹. Крім того Ю. Стефаник писав багато про взаємини В. Стефаника з І. Франком². Чимало праць Ю. Стефаника присвячено вивченню творчості письменників української діаспори³. До вивчення життя і творчості Ю. Стефаника також сприяли у своїх працях Дальний М., Ільницький М., Костюк Г., Мойсей А., Наумович С., Никифорок Т., Погребенник Ф., Попадюк М., Рахманний Р.,

¹Moysay A., Nykyforuk T. Yurii Stefanyk – doslidnyk ukrainiskoi literatury [Yurii Stefanyk as a researcher of ukrainian literature], Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta istorii medycyny [Current Issues of Social Studies and History of Medicine], 2018, Vol. 3, P. 75–80.

²Nykyforuk T., Andriyets V. Ivan Franko Ta Vasyl Stefanyk kriz literaturoznavchu pryzmu Yurii Stefanyka [Ivan Franko and Vasyl Stefanyk through the literary prism of Yurii Stefanyk], Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta istorii medycyny [Current Issues of Social Studies and History of Medicine], 2018, Vol. 3, P. 80–82.

³Moysay A., Nykyforuk T. Yuvileina Sylvetka Yurii Stefanyka “Ulas Samchuk – yoho simdesiatylittia” ta memuarna rozvidka “Mudrets na koni voronomu”. [Anniversary Sylvets of Yuriy Stefanyk “Ulas Samchuk – his seventy years anniversary” and the memoir research “The Wise man “on a horse-raven”], Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta istorii medycyny [Current Issues of Social Studies and History of Medicine], 2019, Vol. 1, P. 67–70; Potapova L., Nykyforuk T. Doslidzhennia naukovooho vkladu v literaturu Ukrainy Yu. Stefanyka za zbimkom narysiv ta ese “Moim synam, moim pryiateliyam” (viazni stalinskykh ta nimetskykh tiurem, liudy trahichnoi doli – O. Teliha, T.Osmachka) [Research of Y. Stefanyk scientific contribution into the literature of Ukraine of twentieth century in the collection of articles and essays “To my sons and to my friends” (prisoners of Stalin’s and German prisons, people of tragic fate – Olena Teliga, Todos’ Osmachka)], Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta istorii medycyny [Current Issues of Social Studies and History of Medicine], 2019, Vol. 3, P. 34–37.

Саварин П., Біляїв В., Герасимова Г.

Мета дослідження. Визначити місце наукового доробку Ю. Стефаніка в українському літературознавстві, зокрема дослідженні долі героїв творів В. Стефаніка.

Виклад основного матеріалу. Творчість Ю. Стефаніка можна умовно поділити на три напрями: 1) Праці присвячені дослідженню життєво-творчого шляху В. Стефаніка; 2) Вивчення письменницької діяльності Леся Мартовича; 3) Статті про життя і творчість письменників діаспори. Об'єктом нашої уваги у цій праці є вивчення Ю. Стефаніком долі героїв у творах В. Стефаніка. Композиційно стаття Юрія Стефаніка (Гаморака) "Герої Василя Стефаніка в дійсності", вміщена у збірнику "Моїм синам, моїм приятелям" (1981)⁴, складається зі вступу і чотирьох частин. Кожна із частин описує твори, героями яких виступають добре знані Василю Стефаніку люди. Іноді це можуть бути батько, мати, сестра, близькі, сусіди, односельчани чи просто знайомі. Не всі, але більшість новел Василя Стефаніка мають реалістичний характер і саме його листи, виступи, розповіді чи навіть самі оповідання дають можливість встановити особу, що стала прототипом, об'єктом спостереження пильного ока Василя Стефаніка.

Праця Ю. Стефаніка має цінне значення насамперед тому, що дозволяє з'ясувати передісторію написання багатьох новел, а також з психологічної точки зору встановити, що найбільше приваблювало увагу і хвилювало неспокойну душу письменника.

На теоретичному рівні ця стаття дає можливість пізнати те, що стає тими першими штрихами в уяві майбутнього письменника і становить подальшу основу його творчих здобутків. Навіть Ю. Гаморак вказує: "Спосіб творення, прикметний цьому письменникові, може стати предметом цікавої психологічної студії. Наперед враження від якогось людського горя, тяжкого безвихідного горя, якого так багато було в часах його юности і пізніше в його рідному селі Русові – своєрідному українському мікрокосмі, який для письменника був макрокосмом: потім це тяжкий процес – найглибше злиття з тим горем, з його носієм, своїм героєм. Його, цей процес, можна ілюструвати в скороченні таким, правда, дуже заяложеним образом: щось, ніби піщинка, що ненароком попаде в живе тіло мушлі, потім великий біль, коли відламок піщаного скла моститься в кривавій рамі, потім, по довгих невиспаних стражданнях, ізоляція рани і наростання шраму, який зветься перлою. І чим більша піщинка, тим більший біль, тим краща і більша перла [...]. Я аж ніяк не хочу порівнювати мініатюр Василя Стефаніка до перел чи до будь-яких інших самоцвітів, я тільки хочу показати унікальний спосіб його творення"⁵. На мій погляд, Ю. Стефаніку вдалося показати цей внутрішній зв'язок В. Стефаніка із зовнішнім світом і цілком представити його гартування в цьому суспільстві.

Проте метою Ю. Гаморака не є показати внутрішній світ батька, а зобразити взаємодію із зовнішнім світом, його героями, адже героями його творів ставали цілком сформовані люди.

Кожна із частин праці є носієм певної теми. Перша частина представляє реальних героїв творчості В. Стефаніка довоєнного періоду. Юрій Стефанік вдається до аналізу героїв творів за збірками. Унікальність цього аналізу полягає в тому, що часто Ю. Стефанік наводить як приклад цитати, в яких саме за підтвердженням В. Стефаніка в тій чи іншій новелі виступає саме той герой, а не інший, в такий спосіб Ю. Стефанік аргументує свої спостереження.

Перша збірка мініатюр, саме так Ю. Стефанік визначає розмір його творів, "Синя книжечка", вийшла в Чернівцях 1899 року, куди ввійшло 15 новел. Здебільшого героями цих новел, за визначенням Ю. Стефаніка, є жителі села Русова. Серед них Антін – герой оповідання "Синя книжечка", що пропив своє майно. Героєм диптиху, за визначенням Ю. Стефаніка, "Виводили з села", "Стратився" є двоюрідний брат письменника Лукин Стефанік. Лукин справді був вимушений 1895 року піти до австрійського війська і там не витримав знущань, закінчив життя самогубством. Це один із багатьох "басарабів".

У новелі "Портрет" героєм є Атанасій Окуневський, священик і лікар, батько приятельки письменника Софії Морачевської. Саме у листі до неї у вересні 1897 року письменник писав, що це оповідання присвячується її татові і другий образок то за нього, В. Стефанік говорить, що коли прочитав йому це оповідання, то той плакав. Оскільки В. Стефанік писав "Моя література в моїх листах", то саме в них Ю. Стефанік знаходить дійсних героїв до написання новели "Новина", у листі до Вацлава Морачевського письменник зізнається, що у селі Трійця на Покутті у вбогого селянина померла дружина і залишилося дві дочки, одну найменшу він втпив, а старша випросилася. Про ці трагічні події він писав: "Отаких якихось історій так багато діється по селах, що вони, як опирі, кров випивають".

"В автобіографічному нарисі "Серце" він згадав про свою сестру коротко: "Сестра Марія" у "Вечірній годині"⁶. Героїнею оповідання "Підпис" є Євдокія Стефанік, небога письменника, яка вчила русівчан підписуватися, щоб не платили за підпис на векселях.

Героєм новели "Лист" є селянин Федір Котюк, відомий по Підгір'ю агітатор Української радикальної партії, приятель В. Стефаніка. 1897 р. в Пістині біля Косова він убив свою жінку за те, що вона, за намовою "посіпак Косовського старости", не дозволила йому вести виборчої агітації. Юрій Стефанік говорить про те, що письменник збирав гроші, щоб заплатити адвоката для Федора, а згодом опікувався його дітьми.

Щодо збірки новел "Дорога" (1901), куди увійшло 13 оповідань, п'ять з них, на думку Ю. Стефаніка, мають героями справжніх людей, а саме оповідання "Басараби".

У збірці "Моє слово" (1905) були вміщені два нові твори – "Моє слово", "Суд". "Моє слово" – новела написана для Євгенії Калитовської – рідної сестри Ольги Гаморак, про Євгенію "він писав у новелі "Серце": "Євгенія Калитовська – мій найвищий ідеал жінки"⁷. Оповідання "Суд" – останнє оповідання довоєнного

⁴ Klynovyi Yurii. Moim synam. Moim pryiateliyam: statti ta esei [To my sons, and to my friends: articles and essays], Toronto, 1981, [in Ukrainian].

⁵ Stefanyk Yu. V. Rozdumy pro batka. Statii pro V. Stefanyka. Lysty v Ukrainu [Reflections on father. Articles about V. Stefanyk. Letters to Ukraine], Kyiv : Krynytsia, 1999, P. 103 [in Ukrainian].

⁶ Ibidem, P. 105.

⁷ Ibidem, P. 106.

періоду творчості В. Стефаніка. В ньому описується подія, що сталася восени у Русові 1901 року. Коли Іван Дідух-Зуб справляв своєму сину весілля, тоді між бідними і багатими зчинилася бійка і в бійці загинули два багачі. Юрій Гаморак стверджував, що про цю трагічну подію в Русові складено пісню.

У другій частині Ю. Стефанік характеризує героїв творів, написаних під час війни та повоєнного періоду. Юрій Стефанік вказує, що статистично в цей час В. Стефанік написав третину оповідань, за розміром трохи більше, ніж одну четверту всієї своєї літературної продукції. Із 20 оповідань – дванадцять створені на основі правдивих подій. З них “Вона – земля”, “Марія”, “Сини”, “Воєнні шкоди”, “Дід Гриць”, “Нитка”, “Давня мелодія”, “Вовчиця”, “Роса”, “Дурні баби”, “У нас все свято”. “Дід Гриць” – це оповідання про селянина з села Вовчківців Снятинського повіту, відомого громадського діяча, приятеля Івана Франка і Василя Стефаніка.

“Вона – земля” – про батька Семена. “Нитка”, “Роса”, “Давня мелодія” – про самого В. Стефаніка, батьків і сестру Марію. “Вовчиця” – про приятельку В. Стефаніка Книгніцьку.

Про героїв інших оповідань Юрій Стефанік не згадує, а лише завершує тим, що інші герої, так як й Іван з “Кленових листків”, про якого В. Стефанік у статті “Під вражінням вистави “Земля”: “Іван з “Кленових листків” розпливався все в моїй уяві, я не міг нагадати собі його обличчя. Я боюся, що не був правдивий чоловік, а так нахапаний з усіх усюдів”⁸.

Третя частина присвячена реалізації героїв “Камінного хреста”. Юрій Стефанік згадує, що не раз В. Стефанік говорив, що половина його оповідань не мають ніякої літературної вартості, але оповідання “Камінний хрест” він завжди любив і сильно переживав за героїв цього оповідання. Сюди ж, на думку Ю. Стефаніка, можна віднести і новели “Кленові листки”, “Сини”, “Марія”, “Вона – земля”. “Камінний хрест” був написаний 1899 року і вперше надрукований в “Літературно-науковому віснику”. Початок історії, що лягла в основу оповідання, сягає п’яти років раніше. Юрій Гаморак так визначає тему цього твору: “Камінний хрест” це водночас перший довгий твір письменника, центральною темою якого є не тільки еміграція, але й любов українського селянина до землі, зразу до свого героя, потім до свого села, а врешті, в “Синах” і “Марії”, до своєї країни”⁹.

Основною проблемою, що закладена в цьому творі, є еміграція українських селян до Канади, що в кінці 90-х років набрала великих розмірів. Вони, тобто цей рух, відправлявся через краківську залізничну станцію, там часто доводилось В. Стефаніку зустрічати своїх людей з дітьми і з тим, що могли взяти з собою у пошуках кращої долі.

Ю. Гаморак пише: “Здавалося, що справжнє прізвисько героя “Камінного хреста” навіки залишиться тайною, яку Стефанік забрав з собою в могилу. [...] рік перед смертю письменник кореспондував зі своїми односельчанами в Канаді [...], український канадський діяч Микола В. Гавенчук, що постійно жив у Смокі Лейк, Альберта, таки зберіг два листи письменника. Ось

фрагмент одного з них з датою 9 лютого 1835 року: “Ваш лист нагадав мені дуже багато, і я дякую Вам за нього та радо відписую. Вашого діда по матері, Стефана Дідуха, я добре нагадую, як чоловіка, котрий мав на мене молодого прегарний вплив. Він був дуже розумний, спокійний та інтересувався громадськими справами та перший заклав читальню в Русові, де й був активним членом до виїзду до Канади. Зі своїми дітьми і внуками він і багато інших покинув рідну землю. В тім році я був студентом медицини в Кракові і зустрів їх на пероні краківського двірця майже цілий залізничний поїзд. То були люди найбільш енергійні в селі, до найбільш енергійних і завзятих належав Ваш дід по матері, Стефан Дідух. Зараз по їх від’їзді я написав “Камінний хрест”, де є дослівні думки Вашого небіжчика діда, майже дослівно наведені”¹⁰. Крім того, Юрій Стефанік додає ще деякі факти з життя героя твору В. Стефаніка, в такий спосіб ніби продовжує справу батька у подальшій долі життя Івана (Стефана) Дідуха. Таким чином, ця праця цікава, власне, з того погляду, що читачі можуть довідатися про подальшу долю життя головного героя. Стефан Дідух з дружиною, дітьми і внуками “приїхав до Канади в травні 1899 року та поселився на так званому коло теперішньої місцевості Гіллі Ярд. Помер він 9 січня 1911 року на 75 році життя та похоронений там же на цвинтарі, що носить назву “коло Григорчуків”¹¹.

Юрій Стефанік додає, що Стефан Дідух, виїжджаючи з Русова, таки поклав хрест на своєму горбі і наказав викарбувати на ньому ім’я своєї дружини і своє. І хоч влада знищила на Покутті придорожні хрести, хрест Стефана Дідуха і досі височіє над Русовом. Той хрест сьогодні доглядають нащадки В. Стефаніка. Видно його, коли стати у Стефаніка за хатою, там і біліє хрест Стефана Дідуха.

У четвертій частині з погляду психологічного дослідження Юрій Стефанік називає оповідання “Басараби”, написане в 1900 році. “Темою його є історія багатого селянського роду, який страждає від тяжкої депресії, як наслідок від частих самогубств [...]. Це оповідання таки досить вірно оповідає про історію Стефаніків, коли відкинути його поетичне обрамування”¹². Але, щоб читач мав змогу глибше і детальніше зрозуміти правдивість цього оповідання, Юрій Стефанік робить посилання на статтю, яку присвятив брату Кирилу Стефанікові, “Трагедія і триумф роду Стефаніків”.

Висновки. Метою статті Ю. Гаморак “Герої В. Стефаніка удійності” було відобразити взаємодію батька із зовнішнім світом, його героями, адже героями його творів ставали цілком сформовані люди. Часто героями творів В. Стефаніка ставали мешканці села Русова, односельчани, знайомі письменника, рідні та друзі.

Перша частина представляє реальних героїв творчості В. Стефаніка довоєнного періоду. “Виводили з села”, “Стратився”, “Портрет”, “Сестра Марія” у “Вечірній годині”, “Серце”, “Новина”, “Підпис”, “Моє слово”.

У другій частині Ю. Стефанік характеризує героїв творів, написаних під час війни та повоєнного періоду. “Вона – земля”, “Марія”, “Сини”, “Воєнні шкоди”, “Дід

⁸ Ibidem, P. 107.

⁹ Ibidem, P. 107.

¹⁰ Ibidem, P. 109.

¹¹ Ibidem, P. 110.

¹² Ibidem, P. 110.

Гриць”, “Нитка”, “Давня мелодія”, “Вовчиця”, “Роса”, “Дурні баби”, “У нас все свято”. “Дід Гриць”.

Третя частина присвячена реалізації героїв “Камінного хреста”. У четвертій частині з погляду психологічного дослідження Юрій Стефанік називає оповідання “Басараби”, написане в 1900 році. Праця Ю. Стефаніка про героїв В. Стефаніка має цінне значення насамперед тому, що дозволяє з’ясувати передісторію написання багатьох новел, а також з психологічної точки зору встановити, що найбільше приваблювало увагу і хвилювало неспокойну душу письменника, встановити зв’язок з тогочасною реальністю.

Нам вдалося окреслити сферу діяльності Юрія Стефаніка. Визначити основні вектори діяльності митця і тим самим виявити роль і значення творчості дослідника літератури для розвитку українського літературного процесу зокрема і в світовому контексті загалом.

Nykyforuk Tetyana, Andriyets Valeriya. Research of Y. Stefanyk scientific contribution into the literature of Ukraine of twentieth century in the collection of articles and essays “To my sons and to my friends” (Vasily Stefanyk's characters are in reality). The purpose of the study: to determine the place of Y. Stefanyk’s scientific work in Ukrainian literary, criticism and to find out the significance of his contribution in the understanding of the literary process in Ukraine in the twentieth century, the study of life and work of V. Stefanyk. **Research methods:** comparative-historical, biographical, descriptive, aesthetically-functional, comparatively-typological method, analysis and synthesis, induction and deduction, method of collecting, selecting and generalizing information. The **scientific novelty** of the study is to demonstrate a new, independent view of the V. Stefanyk. Presentation, analysis and the study of V. Stefanyk creativity within the literary studies. **Conclusions.** The heroes of V. Stefanyk’s works were fully formed people. Often the heroes of V. Stefanyk’s works were residents of the village of Rusov, villagers, acquaintances of the writer, relatives and friends. The first part presents the real heroes of V. Stefanyk’s creative work before the war. In the second part, Y. Stef-

anyk characterizes the heroes of works written during the war and the postwar period. The third part describes the heroes of the Fireplace Cross. The fourth part shows the heroes of the story Basarabe. Y. Stefanyk’s work on V. Stefanyk’s characters allows us to find out the background to writing many short stories, to establish a connection with reality.

Key words: critic, memoirist, diaspora, Y. Stefanyk, novellas, heroes, prototypes of heroes.

Тетяна Никифорок – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Автор понад 50-ти науково-методичних публікацій. Відповідальний секретар спільного українсько-румунського наукового журналу “Актуальні питання суспільних наук та історії медицини”. Коло наукових інтересів: теорія віриознавства загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича, викладання української мови як іноземної.

Tetyana Nykyforuk is a teacher of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. Author of over 50 scientific and methodological articles. Executive secretary of Ukrainian-Romanian scientific journal “Current Issues of Social Studies and History of Medicine”. Scientific research about the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych’s verses. Ukrainian language as a foreign language.

Валерія Андрієць – викладач коледжу ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Коло наукових інтересів: інтерактивні технології викладання української мови та літератури.

Valeriya Andriyets is a lecturer of the College of Higher State Educational Institution of Ukraine “Bukovynian State Medical University”. Scientific research interests: interactive technologies of Ukrainian language and literature teaching.

Received: 12.02.2020

Advance Access Published: March, 2020

© T. Nykyforuk, V. Andriyets, 2020